

Держава та суспільство: взаємодія під час війни

Дмитро О. Лобода ¹ *

¹ Донецький національний університет імені Василя Стуса (Україна). Магістр з публічного управління та адміністрування.

* Автор-кореспондент, e-mail: dmitrii.loboda@yahoo.com

СТАТТЯ

АНОТАЦІЯ

Дослідницька

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.09](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.09)

Авторське право

© 2025 автора

Цей твір ліцензовано на умовах Ліцензії Creative Commons «Із Зазначенням Авторства – Некомерційна 4.0 Міжнародна» (CC BY-NC 4.0).

Дослідження присвячене проблемам взаємодії суспільства та влади в Україні під час повномасштабного воєнного вторгнення РФ. Мета – науково обґрунтувати сутність взаємодії як багатовимірного явище (ідентичність, інституційна довіра, готовність до обмежень), виявити ключові ризики що призводять до її ерозії та запропонувати практичні рекомендації для збереження та/або підвищення єдності між владою та суспільством України. Дослідження поєднує аналіз сторонніх серійних соціологічних опитувань від державних та незалежних інститутів, якісний аналіз експертних джерел і відкритих даних щодо визначення причин та механізмів зниження єдності між владою та суспільством в Україні. Результати виявили дві суттєвих тенденції: високу базову довіру до оборонних інституцій і волонтерських мереж та одночасне зниження довготермінового оптимізму і зростання психоемоційного навантаження. Ідентифіковано ключові загрози для якісної взаємодії: військова й психологічна втома, соціально-економічні труднощі, корупція й інформаційні атаки. Систематизовано ризики з їх передумовами та можливими наслідками для консолідації. На основі аналізу запропоновано середньострокові (1–2 роки) заходи державної політики: координацію моніторингу ризиків для взаємодії між владою та суспільством, платформи зворотного зв'язку та адресної координації допомоги; модернізацію системи соціальних виплат і стимулів з прозорими механізмами аудиту; посилення незалежних антикорупційних процедур і відкритого громадського моніторингу; інвестиції в медіаграмотність і підтримку незалежних ЗМІ. Практична цінність полягає в оцінці сучасного стану справ єдності між владою та суспільством в Україні, ідентифікації емпірично підтверджених ризиків та формулюванні рекомендацій для збереження мобілізаційної спроможності й суспільної довіри до державних структур під час тривалого конфлікту та в післявоєнний період.

КЛЮЧОВІ СЛОВА

Україна, публічне управління, публічна політика, політичний ризик, війна, суспільство, держава, інститути.

e-ISSN 3041-2498

Public Management and Policy

<https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap>

The State and Society: Political Unity During Martial Law

Dmytro Loboda ¹*

¹ Vasyli' Stus Donetsk National University (Ukraine). Master's Degree in Public Administration.

* **Corresponding Author**, e-mail: dmitrii.loboda@yahoo.com

ARTICLE INFO

ABSTRACT

Research Article

DOI:

[10.70651/3041-2498/2025.7-8.09](https://doi.org/10.70651/3041-2498/2025.7-8.09)

Copyright © 2025
by author

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons Attribution—NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0)

The study is devoted to the problems of interaction between society and the government in Ukraine during the full-scale military invasion by the Russian Federation. The aim is to provide a scientific justification of the interaction as a multidimensional phenomenon (identity, institutional trust, readiness for restrictions), to identify the key risks that lead to its erosion, and to propose practical recommendations for preserving and/or strengthening unity between the government and society in Ukraine. The research combines the analysis of external serial sociological surveys conducted by both governmental and independent institutions, qualitative analysis of expert sources, and open data in order to determine the causes and mechanisms of decreasing unity between the government and society in Ukraine. The results reveal two significant trends: a high baseline level of trust in defense institutions and volunteer networks, and, at the same time, a decline in long-term optimism and growing psycho-emotional stress. Key threats to meaningful interaction have been identified, including military and psychological fatigue, socio-economic difficulties, corruption, and information attacks. The risks are systematized along with their preconditions and possible consequences for consolidation. Based on the analysis, medium-term (1–2 years) public policy measures are proposed: coordination of unity-risk monitoring, platforms for feedback and targeted coordination of assistance; modernization of the system of social payments and incentives with transparent auditing mechanisms; strengthening of independent anti-corruption procedures and open public monitoring; investment in media literacy and support for independent media. The practical significance lies in assessing the current state of unity between the government and society in Ukraine, identifying empirically confirmed risks, and formulating recommendations aimed at preserving mobilization capacity and public trust in state institutions during a protracted conflict and in the post-war period.

KEYWORDS

Ukraine, public administration, public policy, political risk, martial law, society, state, institutions.

1. Вступ

Повномасштабне російське вторгнення в Україну у лютому 2022 року стало радикальним переломним моментом для внутрішньої політики та суспільних взаємин. У надзвичайних умовах війни взаємодія між державою та суспільством набуває специфічної динаміки: з одного боку, підвищується значущість колективних ідентичностей, емоційної солідарності та готовності до спільних жертв; з іншого – загострюються управлінські виклики, соціально-економічні тиски і ризики поляризації. Саме в цій площині взаємодія – як показник співвідношення довіри до інституцій, усвідомлення спільних цілей і готовності до суспільного консенсусу – виступає ключовим чинником політичної безпеки держави.

У даному дослідженні ми розглядаємо таку взаємодію не в сенсі національної консолідації чи ідентичності народу загалом, а як структуру взаємовідносин між суспільством та владними інститутами. Під такою взаємодією розуміємо передусім: (а) рівень суспільної довіри до державних органів і готовність взаємодіяти з ними; (б) спроможність інституцій забезпечувати прозорість, підзвітність і легітимність власних рішень; (в) механізми двостороннього зворотного зв'язку, що дозволяють громадянам впливати на політику, а державі – враховувати суспільні потреби; (г) здатність політичних акторів інтегрувати суспільні очікування у процес прийняття рішень. Таким чином, мова йде не про культурно-ціннісну солідарність на рівні нації, а про функціональний вимір взаємодії влади та громадян, який у воєнних умовах визначає ефективність мобілізації суспільства, стійкість інституцій та довгострокову консолідацію.

Актуальність дослідження зумовлена двома взаємопов'язаними, але протилежними обставинами. По-перше, якісна взаємодія визначає високу мобілізаційну спроможність суспільства, суспільну підтримку оборонних заходів і легітимність політичних рішень; по-друге, тривалість конфлікту посилює накопичувальні ефекти – в тому, нерівномірний розподіл втрат і ресурсів, корупційні скандали чи інформаційні атаки – котрі здатні змінити баланс довіри між владою й громадянами. У цій перспективі вивчення динаміки взаємодії з часом (порівняльно між хвилями кризового розвитку) має не лише академічне, а й практичне значення для політики стабілізації і відбудови держави.

Унікальність української ситуації підкреслює не лише факт великомасштабного зовнішнього нападу, а й те, що жодній європейській державі після Другої світової війни не доводилося вести настільки тривалу, виснажливу міждержавну війну з противником, що намагається окупувати значні території й підірвати суверенітет. У цьому контексті воля цивільного населення до спротиву – тобто готовність громадян боротися заради збереження державності – на нашу думку, набуває ключового значення для розуміння проблем національної безпеки та проявам національної стійкості. Цей показник слід розглядати поряд із класичними індикаторами довіри й підтримки інституцій, оскільки саме поєднання емоційно-ціннісних (ідентичність, солідарність) та утилітарних чинників (матеріальне становище, уявлення про ефективність держави) визначає міцність консолідації в умовах тривалого конфлікту.

Вивчення взаємодії між владою та суспільством як структури зв'язків під час кризових умов дозволяє зрозуміти не лише характер взаємодії між державою та громадянами, а й усвідомити глибинні процеси трансформації української політичної системи. У кризових обставинах зростає роль символічних ресурсів, колективної пам'яті та спільних цінностей, які стають основою для консолідації. Разом з тим, війна виявляє слабкі місця політичної системи, випробовує стійкість інституцій і здатність еліт до конструктивного діалогу. Усвідомлення взаємозв'язку між цими чинниками дає змогу окреслити перспективи розвитку країни як у період воєнного протистояння, так і в майбутньому мирному відновленні.

2. Огляд літературних джерел

Аналіз академічних напрацювань із проблем суспільної консолідації суспільства та влади в кризових умовах демонструє поєднання кількох взаємопов'язаних пластів: теоретичного осмислення феномену такої взаємодії, інституційно-управлінських досліджень і соціокультурно-психологічних підходів. У своїх роботах різні автори акцентують увагу на ціннісно-смысловому фундаменті, на ролі державних реформ і практик, на значенні освіти й комунікаційних технологій як інструментів консолідації [1; 2].

У сучасних дослідженнях взаємодію держави та суспільства в умовах кризових ситуацій (особливо під час воєнних конфліктів) вивчають через призму порушення «соціального контракту» й трансформації довіри. До прикладу, у своїй праці Е. Д. Вуд [3] розглядає кризове явище громадянської війни не лише як приклад військового протистояння, а як тривалого соціального процесу, що змінює структури взаємодії між державою та суспільством [3]. Авторка підкреслює, що війна формує нові соціальні зв'язки та руйнує старі, трансформуючи механізми довіри, мобілізації та політичної участі. В свою чергу, П. Юстіно [4] аналізує, яким чином урядування під час воєнного стану і набуті в процесі бойових дій інституційні спроможності спрямовують траєкторії державотворення. Вона виділяє два ключові виміри – рівень інституційної спроможності, здобутої під час війни, та характер воєнних «соціальних контрактів» з населенням – і на їхній основі окреслює альтернативні сценарії реконструкції влади й легітимності. Такий підхід підкреслює чинники, які визначають короткострокову мобілізацію та довіру (напр., надання послуг, податкові практики, правосуддя), одночасно формують довготермінову спроможність держави до відновлення й консенсусу.

В цілому такі підходи допомагають пояснити, чому подібні кризові явища мають довготривалі наслідки для єдності між владою і суспільством та відбудови після війни. Висновки вищезгаданих робіт демонструють: війна породжує кризу легітимності влади і взаємодії з громадянами – виникають нові форми «домовленостей», і наслідки кризи залежать від здатності держави адаптувати комунікацію під екстремальні умови [3; 4]. Практичні випадки свідчать, що без комплексної реакції на зсуви у державно-суспільному діалозі криза може затягуватися: невиконання владою очікувань населення зазвичай породжує додаткові напруження і ризики відновлення насильства.

В українському науковому просторі теоретичні підходи до консолідації фокусуються на визначенні багатовимірної природи взаємодії – як синтезу ідентичності, довіри та інституційної легітимності. О. П. Качуровський, зокрема, розглядає національну консолідацію в контексті демократичної трансформації, наголошуючи, що завершення транзиту й посилення політичної культури є базовими передумовами для стійкої консолідації [1]. Схожі ідеї підкреслюють Т. І. Сергієнко, Ю. В. Куріс та А. О. Рубан, які акцентують на ролі національної ідеї й ціннісного згуртування як чинників протидії зовнішнім і внутрішнім викликам [5; 6].

Другий напрям – інституційні чинники та державні реформи – представлений роботою монографії Інституту політичних і етнонаціональних досліджень, де політична безпека трактується як сукупність інституційної стабільності, суспільної згуртованості і здатності еліт до компромісів [7]. У цьому ж ключі М. В. Горбатюк досліджує вплив реформи децентралізації, аргументуючи, що передача повноважень і фінансової автономії громадам посилила місцеву стійкість та довіру, що, у підсумку, працює на зміцнення загальнонаціональної єдності [8]. Працюючи на перетині теорії й практики, такі дослідження демонструють, що інституційні трансформації – не самоціль, а інструмент підтримки соціального капіталу в умовах кризи.

Третій напрям охоплює політичний діалог, комунікацію й соціально-психологічні аспекти. А. В. Денисюк виокремлює політичний діалог як ключовий механізм консолідації, описуючи форми електронної демократії, громадської дипломатії та інструменти залучення громадян до прийняття рішень [9]. Ю. Ж. Шайгородський систематизує чинники, що посилюють або підривають взаємодію між владою та суспільством у воєнний період: волонтерство, довіра до ЗСУ і символічні практики зміцнюють згуртованість, тоді як корупція, управлінські помилки й інформаційні атаки створюють ризики ерозії єдності [10]. У працях Т. А. Бевз і В. Д. Яремчука як найбільш релевантні для теми підкреслюють: консолідація – не лише політична операція, а глибинний культурно-психологічний процес [11; 12].

Окрему групу становлять дослідження, зосереджені на вихованні та інформаційних практиках. М. І. Пірен пропонує громадянсько-патріотичну траєкторію освіти як ресурс довготривалої єдності, ставлячи наголос на перезавантаженні мислення й формуванні ціннісного ставлення до життя й спільноти [13]. У сукупності з рекомендаціями щодо підвищення медіаграмотності та розвитку е-демократії це створює політико-практичний інструментарій для підтримки згуртованості.

Незважаючи на різноманіття підходів, у вітчизняній літературі помітні спільні прогалини. По-перше, бракує узгоджених серійних емпіричних вимірів, що дозволяли б порівняти не тільки кількісні, але й якісні показники взаємодії у часовому зрізі 2022–2025 рр. По-друге, недостатньо оцінено вплив конкретних державних практик (комунікаційні кампанії, окремі кроки

децентралізації) на індикатори довіри. Врахування цих пропусків визначає поле для нашого дослідження: поєднати концептуальні рамки з емпіричним аналізом серійних опитувань і ціннісно-комунікаційних практик для формулювання практичних рекомендацій із підтримки єдності між владою та суспільством.

3. Постановка завдання

Метою даного дослідження є наукове обґрунтування проблем наявних в структурі взаємодії «держава-суспільство» в умовах воєнного протистояння та розробка практично орієнтованих підходів до збереження й посилення цієї взаємодії. Основна увага приділяється аналізу індикаторів єдності (довіра, підтримка, солідарність) у часовому зрізі 2022–2025 рр., виявленню ключових загроз та факторів ризику, які підривають консолідацію, а також формулюванню рекомендацій щодо політики для державного управління й суспільних інституцій щодо утримання чи підвищення якісного рівня взаємодії в період кризових трансформацій, а також післявоєнного відновлення.

4. Методи та матеріали

соціологічних опитувань, що відображають стан і динаміку взаємодії влади та суспільства в Україні під час повномасштабної війни. Основна увага приділялася вивченню змін у рівні довіри до ключових державних інституцій, підтримці стратегічно важливих рішень, ступеню суспільної солідарності та готовності громадян до колективних дій у кризових умовах. Такий підхід дозволив поєднати об'єктивні кількісні показники з інтерпретацією їх у соціально-політичному контексті.

Матеріалами для дослідження стали відкриті результати регулярних загальнонаціональних опитувань, проведених у 2022–2025 рр. провідними соціологічними службами та аналітичними центрами України – Центр Разумкова, Київським міжнародним інститутом соціології, Інститутом соціології НАН України, Соціологічною групою «Рейтинг», незалежним центром опитувань Gradus Research та ГО «ОПОРА».

Ключовими індикаторами виступали три групи показників. Перша – рівень інституційної довіри, що відображав ставлення громадян до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів, Збройних Сил, місцевої влади, інших органів управління та/або формальних утворень. Друга – політична підтримка, яка вимірювалася через схвалення або несприйняття рішень, що мали стратегічне значення для безпеки, економіки чи міжнародного становища України. Третя – соціальна солідарність, яку оцінювали за готовністю людей долучатися до волонтерства, допомоги військовим, участі в громадських ініціативах, пожертвуванні коштів або ресурсів.

Методологія включала як кількісні, так і якісні підходи. Кількісний аналіз полягав у вивченні динаміки спільних показників (інституційної довіри, політичної підтримки, соціальної солідарності) за різні періоди часу через побудову умовних «хронологічних зрізів». Такі зрізи – послідовні порівняння хвиль вимірювань, що дозволяють простежити тренди й виділити фази систематичного зростання або зниження якості та ефективності взаємодії, а також в подальшому співвіднести ці зміни з ключовими часовими маркерами та зовнішніми шоками; для верифікації виявлених тенденцій застосовувалися описова статистика та порівняльний аналіз хвиль. Порівнювалися дані окремих хвиль соціологічних опитувань, що проводилися у ключові моменти – від початкового шоку вторгнення, через фази активних бойових дій, до періодів відносно стабілізації чи загострення соціально-економічних проблем. Якісний аналіз за допомогою методів синтезу, порівняння та контент-аналізу доповнював картину, даючи змогу зрозуміти причини змін у суспільних настроях. Для цього вивчалися експертні коментарі, аналітичні матеріали та актуальні наукові напрацювання.

Поєднання кількісних і якісних методів дало можливість створити цілісну картину, де статистичні дані не існують ізольовано, а інтерпретуються через призму реальних подій і суспільних реакцій. Це, у свою чергу, стало основою для визначення ключових ризиків – від поступового зниження мобілізаційного настрою через втому населення до потенційної поляризації на тлі економічних труднощів. У результаті такий підхід дозволив не лише зафіксувати тенденції в рівні єдності, але й окреслити ті чинники, які найбільше сприяють її збереженню або, навпаки, загрожують її підриву. На основі отриманих висновків сформульовано

загальні рекомендації для органів влади та громадського сектору, спрямовані на підтримку і посилення єдності як під час війни, так і в період післявоєнного відновлення.

5. Результати та обговорення

У період від початку повномасштабного вторгнення (2022) до середини 2025 р. в Україні спостерігається помітна динаміка суспільних настроїв, що має прямий зв'язок із показниками ефективності взаємодії між владою та суспільством. Описова картина, синтезована з кількох репрезентативних хвиль досліджень, дає змогу виділити два ключові тренди: (1) високий рівень базової солідарності та довіри до оборонних інститутів і (2) поступове збільшення емоційного навантаження й зниження оптимізму щодо довгострокових перспектив, що створює накопичувальні ризики для єдності.

Оцінка напрямку розвитку подій показує: частка тих, хто вважає, що країна рухається в правильному напрямі, зросла після 2022 р., але потім знизилась і станом на лютий–березень 2025 р. становить близько 32% проти 46% тих, хто вважає, що рух іде у неправильному напрямі політики [14]. Водночас опитування від Центру Разумкова показує нам, що довіра до критичних для безпеки інститутів залишається надзвичайно високою: Збройним силам довіряють понад 90% опитаних, рятувальним структурам і волонтерським організаціям – близько 80–85% [14]. Паралельно, довіра до політичних партій, судової системи й чиновництва залишається низькою (понад 60–70% недовіри) – цей розрив між довірою до сил безпеки й недовірою до політичних інститутів має потенційні наслідки для політичної стабільності [14; 15].

Питома вага тих, хто готовий «терпіти стільки, скільки буде потрібно», як індикатор волі до спротиву, у різних вибірках коливається близько 40% (листопад 2024), ще приблизно 30% готові терпіти обмежений час, а частка явно неготових – близько 14% [16]. Інститут соціології НАН України (далі просто – інститут соціології) показує, що воля до спротиву була стабільною у 2024 році в загальному розподіленні, але водночас зростає психосоцічний тиск: частка респондентів із нормальним рівнем психологічного дистресу знизилась з ≈69% (жовтень 2023) до ≈41% (листопад 2024), тоді як показники підвищеного/високого дистресу зросли до ≈59% сумарно [16].

За результатами інституту соціології, найбільш вагомими передумовами волі до спротиву були: (а) установки щодо позиції країни у війні (ціннісний / прагматичний вимір) – найсильніший показник у моделі; (б) негативні життєві обставини (втрата оптимізму, безпорадність перед владою, матеріальна скрута) – емоційний/прагматичний компонент; (в) національно-територіальна ідентичність (ціннісний вимір) [16]. Зростання числа одночасних стресорів (фінансові втрати, проблеми зі здоров'ям родичів, погіршені умови проживання) помітно знижує частку тих, хто готовий витримувати довго – ефект «накопичувального навантаження» показано у розподілі волі до спротиву по кількості стресорів [16].

Паралельно, дані Київського міжнародного інституту соціології (травень–червень 2025) (далі – КМІС) вказують на зміну міри оптимізму та сприйняття єдності: частка тих, хто вважає, що суспільство «йде до єднання», зросла з 53% (грудень 2024) до 61% (травень–червень 2025), проте одночасно оптимізм щодо майбутнього України через 10 років знизився з 57% до 43% – тобто зростає відчуття солідарності «тут і зараз», але падає довгострокова довіра в перспективу [17]. Таке співвідношення (короткострокове згуртування + довготерміновий песимізм) створює специфічну уразливість: якщо оптимізм продовжить падати, висока базова солідарність може швидко еродувати при нових негативних шоках.

Дані ОПОРА Rating (квітень–липень 2025) додають соціальну перспективу: 84% всередині країни пишуться своїм громадянством, 75% вважають, що в українців багато спільного, але лише ≈21% довіряють більшості людей у суспільстві – отже, соціальна прив'язаність сильна, але загальна міжособиста довіра залишається обмеженою. Це означає, що суспільна єдність переважно опирається на колективні смисли й інституційну підтримку армії/волонтерів, а не на широку мережеву політичну довіру [18].

Крім того, незалежні опитування від Gradus Research підтверджують важливість мовно-культурних ідентичностей та рівня довіри до ключових акторів консолідації: у червні 2025 р. Gradus фіксує близько 58% довіри до Збройних сил і приблизно 29% – до волонтерських організацій у оцінках частини вибірки. Ці дані узгоджуються з нашою інтерпретацією: базова підтримка оборонних інститутів висока, але суспільна стійкість послаблюється через

накопичення побутових і емоційних стресорів [19].

Із погляду ризиків, поєднання (1) зростаючого психологічного дистресу та негативних побутових обставин, (2) падіння довготермінового оптимізму і (3) стійкої, але обмеженої довіри до вибраних інститутів формує потенційну “точку руйнування” єдності: коли матеріальний/психологічний тиск пошириться достатньо широко, скорочення числа людей із високою волею до спротиву може відбутися швидко. Практичною інтерпретацією є те, що політика, яка зміцнює установки щодо ясної і прийнятної позиції країни у війні (пояснює цілі та шляхи), пом'якшує емоційний удар і підсилює ідентичність — а отже, це найбільш ефективний простір для втручання з огляду на збереження єдності.

Таким чином, числові тенденції (а) падіння довготермінового оптимізму, (б) високої довіри до сил безпеки і одночасно (в) збільшення психологічного дистресу й матеріальних проблем створюють конфігурацію ризиків. Практично це означає: політика, що концентрується на чіткій і зрозумілій позиції держави у війні (пояснення цілей і шляхів), на адресному пом'якшенні матеріального тиску та на підтримці психосоціальних програм, буде найефективнішою для збереження волі до спротиву й довіри в середньостроковому горизонті.

Виокремимо низку ключових ризиків, які можуть підірвати єдність як структуру зв'язки між владою та суспільством. Насамперед це військова і психологічна втома населення. Тривалий період бойових дій, постійні обстріли та значні людські втрати виснажують емоційні й фізичні ресурси громадян. Це накопичувальне навантаження поступово знижує готовність до нових жертв і демотивує волонтерську активність, що в довгостроковій перспективі послаблює солідарність.

До соціально-економічних ризиків належать економічна криза, інфляція та нерівномірний розподіл втрат і допомоги. Під час затяжної війни постійно зростають побутові труднощі: частина населення втрачає роботу або доходи, спостерігаються дефіцити товарів і послуг. У таких умовах виникає сильне почуття несправедливості – особливо якщо громадяни бачать, що хтось отримує більше допомоги або менше жертвує. Економічна напруга сприяє протестним настроям і може розділити суспільство на тих, хто готовий відстоювати інтереси, а інші – прагнуть скоріше компромісного вирішення.

Окрему групу становлять ризики корупції та управлінських помилок. Скандали з неефективними військовими закупівлями, затримки в організації допомоги та непродумані рішення влади (наприклад, щодо мобілізації чи соціальних виплат) підривають легітимність держави. Падіння довіри до інституцій унеможлиблює ефективну мобілізацію національних ресурсів та створює передумови для внутрішнього розколу.

До інформаційних загроз належать дезінформаційні кампанії та пропаганда. Агресор активно розгортає інформаційну війну з метою послабити українську єдність: поширюються фейки про державні зради, панічні повідомлення про дефіцит ресурсів або майбутню мобілізацію. Внаслідок цього частина громадян втрачає орієнтир і довіру до офіційних джерел, що посилює конфліктність у суспільстві.

Нарешті, важливим ризиком є падіння довготермінового оптимізму. Коли тривала невизначеність щодо результатів війни та економічні труднощі переважають над вірою у перемогу, базова згуртованість стає крихкою. У свіжих опитуваннях частка оптимістів щодо майбутнього України помітно зменшилася, натомість зросла частка песимістів. За таких обставин навіть незначні негативні шоки можуть швидко підривати єдність суспільства. Узагальнення перелічених ризиків наведено в таблиці 1.

Таким чином, кожен із перерахованих ризиків потребує адресної уваги. Не всі зазначені загрози та їх першопричини можуть бути вирішені в односторонньому порядку. В свою чергу, психологічну втому можна пом'якшувати за допомогою цілеспрямованого інформаційного забезпечення та соціальної підтримки, а корупційні загрози – через прозорість реформ і притягнення винних до відповідальності. Оскільки усі фактори взаємопов'язані, стратегія зміцнення єдності мусить поєднувати чітке державне бачення з підтримкою соціальних ініціатив і активною протидією дезінформації. Впровадження таких комплексних заходів допоможе зберегти довіру громадян до державних інституцій та волю до спротиву.

На основі проведеного дослідження автором пропонується низка предметних рекомендацій, які можуть бути використані відповідними органами для збереження та/або підвищення єдності населення та влади.

Таблиця 1. Класифікація ризиків ескалації локальних конфліктів

Фактор ризику	Передумови	Можливі наслідки для єдності
Військова та психологічна втома	Тривалий бойовий конфлікт, щоденний стрес, великі людські втрати	Зниження готовності до мобілізації й волонтерства, емоційне вигорання, ослаблення соціальної солідарності
Соціально-економічна напруга	Економічна криза, інфляція, безробіття, нерівномірне розподілення допомоги	Почуття несправедливості, протестні настрої, посилення регіональної чи соціальної поляризації
Корупція та управлінські помилки	Фінансові зловживання, непрозорі державні закупівлі, непродумані рішення влади	Ослаблення довіри до державних інституцій, демотивація громадян, загострення внутрішніх конфліктів
Інформаційні атаки та пропаганда	Інтенсивні кампанії дезінформації, маніпуляції в медіа	Дезорієнтація населення, розкол на основі суперечливих наративів, підрив довіри до офіційних джерел
Падіння оптимізму щодо майбутнього	Невизначеність перспектив війни, тривалі економічні втрати	Песимізм, зменшення готовності до довгострокових жертв, швидка ерозія єдності при нових кризах

Джерело: розроблено автором.

Щоб знизити ризик психоемоційного виснаження населення і військових, слід розгорнути масштабні програми налагодження контакту населення, військових та влади. Особливу увагу варто приділяти прозорості прийняття і виконання рішень (звісно наскільки це можливо в умовах воєнного стану, без шкоди для національної безпеки держави), адже за актуальними показниками тренд до втоми виникає в тому числі й від недостатньої «почутості» населення. Можливість громадських думок та військових бути почутими створюватиме між владою та населенням міст довіри та сприятиме підвищенню духу єдиної справи.

З урахуванням зростання економічних труднощів потрібні зміни у соціальних виплатах та програмах допомоги вразливим групам (ВПО, пенсіонерам, безробітним). Державні заходи мають включати стимулювання соціально-орієнтованої економіки: наприклад, заохочення повернення кваліфікованих фахівців (через освітні пільги чи гранти), підтримку соціальних підприємств і малого бізнесу, а також розвиток віддаленої зайнятості. Усі виплати і допомога мають розподілятися прозоро та справедливо, щоб зменшити відчуття нерівності і «соціальної несправедливості», яке може призводити до розколу суспільства.

З метою зміцнення довіри до влади необхідно суттєво посилити антикорупційні інституції та контроль за державними витратами. Рекомендується завершити реформи правосуддя і запровадити політику невторчання до органів боротьби з корупцією. Важливо також залучати громадськість і ЗМІ до аудиту великих проєктів – наприклад, через розширення онлайн-платформ для громадського моніторингу держзакупівель.

Для протидії ворожим інформаційним впливам потрібні як превентивні, так і просвітницькі заходи. По-перше, слід інвестувати в медіаграмотність: інтегрувати критичне мислення та аналіз медіаконтенту у шкільні та освітні програми, проводити регулярні освітні кампанії для різних вікових груп. По-друге, необхідно підтримувати незалежні медіа та фактчекінгові ініціативи.

На основі виведених трендів і відповідаючи загрозам, в загальному, такі заходи мають сприяти підвищенню почуття єдності з країною. Усі ці кроки допоможуть закріпити оптимізм і готовність до спільних зусиль у середньостроковій перспективі.

6. Висновки

Підсумовуючи результати дослідження, можна констатувати, що структура взаємовідносин між владою та суспільством в Україні в період 2022 – середини 2025 р. має виразно багатовимірний характер: вона ґрунтується на високому рівні довіри до оборонних інститутів і широкій солідарності громадян у короткотерміновому вимірі, водночас супроводжується зростаючим психоемоційним навантаженням, економічними проблемами та падінням довготермінового оптимізму. Ця комбінація робить консолідацію стійкою для поточних викликів, але вразливою до нових сильних шоків – соціально-економічних, інформаційних або управлінських.

Основні результати можна викласти наступним чином. По-перше, наразі «ядро взаємодії» складають армія, волонтерські мережі та символічні практики, які забезпечують високу базову довіру і мобілізують ресурси суспільства. По-друге, цю базу підточують накопичувальні стресори: зростання психологічного дистресу, побутові та фінансові труднощі, відчуття нерівності в розподілі допомоги та випадки управлінських помилок і корупційних скандалів. По-третє, інформаційна агресія агресора та внутрішні інформаційні збої знижують здатність населення орієнтуватися в офіційних повідомленнях, що посилює ризик розколу на основі суперечливих наративів. По-четверте, показники, що стосуються готовності «терпіти» та довготермінового оптимізму, демонструють, що короткострокова згуртованість не гарантує довготривалої консолідації без адресної політики пом'якшення економічних і психологічних тягарів.

Наукова і практична значущість дослідження полягає у виявленні методологічних прогалин. Наявні дані громадської думки важливі, але бракує узгоджених серійних вимірів, стандартизованих індикаторів стійкості та незалежних оцінок ефективності політик на регіональному рівні. Тому першочерговими подальшими завданнями дослідницької спільноти й практиків має стати налагодження системи моніторингу з чіткими KPI, регулярними хвилями опитувань і експериментальними оцінками впроваджених механізмів.

На завершення: єдність в умовах тривалої війни – динамічна система, яку можна підтримувати або підривати політичними рішеннями й суспільними практиками. Комплексні, прозорі і вимірювані заходи, адресовані конкретним ризикам, здатні зміцнити волю до спротиву, відновити довіру і забезпечити стійку платформу для післявоєнного відновлення та демократичного розвитку. Збереження єдності – це не лише питання виживання у воєнний час, а фундамент для відбудови сильної, демократичної та справедливої держави в мирний період.

References

1. Kachurovskiy, O. P. (2024). Spetsyfika natsionalnoi konsolidatsii v protsesakh demokratychnoi transformatsii suspilstva suchasnoi Ukrainy [Specifics of national consolidation in the processes of democratic transformation of modern Ukrainian society]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii – Current Issues of Philosophy and Sociology*, (49), 187–192. <https://doi.org/10.32782/apfs.v049.2024.33> (in Ukrainian)
2. Alekseienco, A. I. (2024). Forma derzhavnogo pravlinnia yak chynnyk politychnoi konsolidatsii transformatsiinoho suspilstva [The form of state governance as a factor of political consolidation in a transformational society]. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiologii – Current Issues of Philosophy and Sociology*, (163), 163–167. http://apfs.nuoua.od.ua/archive/50_2024/50_2024.pdf#page=163 (in Ukrainian)
3. Wood, E. J. (2008). The Social Processes of Civil War: The Wartime Transformation of Social Networks. *Annual Review of Political Science*, (11), 539–561. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.8.082103.104832>
4. Justino, P. (2022). *Wartime governance and state-building trajectories in post-conflict societies* (WIDER Working Paper No. 2022/48). UNU-WIDER. <https://doi.org/10.35188/UNU-WIDER/2022/179-2>
5. Serhiienko, T. I., & Kuris, Yu. V. (2022). Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva v umovakh viiskovoi ahresii rosiiskoi federatsii proty Ukrainy [Consolidation of Ukrainian society under the conditions of military aggression of the Russian Federation against Ukraine]. *Humanities Studies*, (11), 79–86. <https://doi.org/10.26661/hst-2022-11-88-08> (in Ukrainian)
6. Ruban, A. O. (2023). Konsolidatsiia ukrainskoho suspilstva yak vahomyi chynnyk zmitsnennia derzhavnogo suverenitetu v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny [Consolidation of Ukrainian society as a significant factor in strengthening state sovereignty in the conditions of the Russian-Ukrainian war]. *Aktualni problemy polityky – Current Issues of Politics*, (71), 42–48. <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.6> (in Ukrainian)
7. Rafalskyi, O. O. (Ed.), & Maiboroda, O. M. (Ed.). (2023). *Politychna bezpeka Ukrainy: problema stabilizatsii politychnoho polia krainy. Prohnozna otsinka, mekhanizmy zabezpechennia* [Political security of Ukraine: The problem of stabilizing the political field of the country. Forecast assessment, mechanisms of provision]. Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine. <https://lnk.ua/WaVpPdJVD> (in Ukrainian)
8. Horbatiuk, M. V. (2025). Vplyv reformy detsentralizatsii na konsolidatsiiu suspilstva ta zmitsnennia derzhavnoi yednosti Ukrainy [The impact of decentralization reform on the consolidation of society and strengthening the state unity of Ukraine]. *Political Studies*, 1(9), 95–115. <http://pd.ipiend.gov.ua/article/view/334277> (in Ukrainian)
9. Denysiuk, A. V. (2023). *Politychnyi dialoh yak chynnyk konsolidatsii ukrainskoho suspilstva* [Political dialogue as a factor in the consolidation of Ukrainian society] (Publication No. 0823U101359) [Doctoral dissertation in

- Political Science, V. N. Karazin Kharkiv National University]. https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/denysiuk/Denysiuk_diss.pdf (in Ukrainian)
10. Shaigorodskiy, Yu. (2023). Suspilna konsolidatsiia: vyklyky voiennoho chasu. [Social consolidation: Challenges of wartime]. *Naukovyi chasopys UDU imeni Mykhaila Drahomanova – Scientific Journal of the Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University. Series 22. Political Science and Methods of Teaching Socio-Political Disciplines*, 22(34), 55–63. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.34.07> (in Ukrainian)
  11. Bezv, T. A. (2023). Kontsept “yednosti” v politychnomu dyskursi sohodennia [The concept of “unity” in the political discourse of today]. In *Ukraine: Consolidation. Solidarity. Unity. Civilizational subjectivity of Ukraine – Sobornist. Bravery. Decisiveness: Materials of round tables (October 19, 2022; October 19, 2023)* (pp. 5–12). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://ipiend.gov.ua/publication/ukraina-konsolidatsiia-sobornist-zvytiazhnist-vchynkovist> (in Ukrainian)
  12. Yaremchuk, V. D. (2023). Ukrainske suspilstvo v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny: konsolidatsiia v im'ia peremohy [Ukrainian society in the conditions of the Russian-Ukrainian war: Consolidation for the sake of victory]. In *Ukraine: Consolidation. Solidarity. Unity. Civilizational subjectivity of Ukraine – Sobornist. Bravery. Decisiveness: Materials of round tables (October 19, 2022; October 19, 2023)* (pp. 24–27). Kyiv: Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. <https://ipiend.gov.ua/publication/ukraina-konsolidatsiia-sobornist-zvytiazhnist-vchynkovist> (in Ukrainian)
  13. Piren, M. I. (2022). *Suspilno-politychna dynamika, vyklyky, viina: hromadiansko-patriotychna yednist ukrainsiv na peremohu* [Socio-political dynamics, challenges, war: Civic and patriotic unity of Ukrainians for victory]. Chernivtsi National University Publishing House named after Yuriy Fedkovych. <https://lnk.ua/EYNgD0g4Z> (in Ukrainian)
  14. Razumkov Centre. (2025, March 24). *Otsinka sytuatsii v kraini, dovira do sotsialnykh instytutiv, politykiv, posadovtsiv ta hromadskykh diiachiv, stavlennia do vyboriv pid chas viiny, vira v peremohu* [Assessment of the situation in the country, trust in social institutions, politicians, officials and public figures, attitude towards elections during the war, faith in victory (February–March 2025)]. <https://shorturl.at/OU5EA> (in Ukrainian)
  15. Kyiv International Institute of Sociology (KIIS). (2025, June 27). *Ukraina skorishe rukhaietsia do rozvytku demokratii chy do rozvytku avtorytaryzmu?* [Is Ukraine moving more towards the development of democracy or the development of authoritarianism?]. <https://lnk.ua/3R4aDnaNl> (in Ukrainian)
  16. Dembitskyi, S. S. (2025, August 12). *Volia ukrainsiv do sprotyvu: psykholohichni vs sotsialni faktory* [The will of Ukrainians to resist: Psychological vs social factors]. *Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine*. [https://isnasu.org.ua/analytics/006_Dembitskiy - Volia ukrainsiv do sprotyvu.php](https://isnasu.org.ua/analytics/006_Dembitskiy_-_Volia_ukrainsiv_do_sprotyvu.php) (in Ukrainian)
  17. Kyiv International Institute of Sociology (KIIS). (2025, July 9). *Chy idut ukrainsi do yednannia i yak ukrainsi bachat maibutnie Ukrainy* [Are Ukrainians moving towards unity and how do Ukrainians see the future of Ukraine?] <https://www.kiis.com.ua/?cat=reports&id=1540&lang=ukr&page=1> (in Ukrainian)
  18. Rating Sociological Group. (2025, July 24). *Naskilky zhurtovani ukrainsi?* [How cohesive are Ukrainians?] https://ratinggroup.ua/research/ukraine/cohesion_apr2025.html (in Ukrainian)
  19. Gradus Research. (2025, June). *Hradus ukrainskoho suspilstva pid chas viiny: dvanadtsiata khvyliia* [The degree of Ukrainian society during the war: Twelfth wave]. <https://gradus.app/uk/open-reports/wartime-survey-ukrainian-society-twelfth-wave> (in Ukrainian)